

ATATÜRK'ÜN TARİH GÖRÜŞÜ

Mevhibe SAVAŞ

Tarih her milletin kanını, hakkını, varlığı hiçbir zaman inkar edemez. ¹

TÜRKLER VE DÜNYA

İnsanların meşgul olduğu bütün meseleler, karşılaştığı bütün tehlikeler, elde ettiği muvaffakiyetler, ortaklaşa, umumî bir mücadelenin dalgaları içinden doğa gelmiştir. Doğu milletlerinin, batı milletlerine taarruz ve hücumu, tarihin belli başlı bir safhasıdır. Doğu milletleri arasında, Türk unsurunun başta ve en kuvvetli olduğu malûmdur. Gerçekten Türkler, Müslümanlıktan önce ve Müslümanlıktan sonra, Avrupa içerisine girmişler, taarruzlar, istilâlar yapmışlardır. Batıya taarruz eden ve istilâlarını İspanya'da, Fransa hudutlarına kadar sürdüren Araplar da vardır. Fakat, her taarruza karşı, daima, karşı taarruz düşünmek lâzımdır. Karşı taarruz ihtimâlini düşünmeden ve ona karşı güvenilir tedbir bulmadan hareket edenlerin sonu yenilmek ve bozguna uğramaktır, yok olmaktır.

Batının, Araplara karşı taarruzu, Endülüs'te acı ve ibrete değer bir tarihi felâket ile başladı. Fakat, orada bitmedi. Takip, Afrika kuzeyinde devam etti.

Attila'nın, Fransa ve Batı Roma topraklarına kadar yayılmış olan imparatorluğunu hatırladıktan sonra, Selçuklu Devleti yıkıntısı üzerinde teşekkül eden Osmanlı Devletinin, İstanbul'da Doğu Roma İmparatorluğunun taç ve tahtına sahip olduğu devirlere gözlerimizi çevirelim. Osmanlı Hükümdarları içinde, Almanya'yı, Batı Roma'yı zapt ve istila ederek muazzam bir imparatorluk kurmak teşebbüsünde bulunmuş olan vardı. Yine, bu Hükümdarlardan biri, bütün İslâm âlemini bir noktaya bağlayarak sevk ve idare etmeyi düşündü. Bu emelin sevkiyle Suriye'yi, Mısır'ı zaptetti. Halife unvanını takındı. Diğer milletleri hükmü ve idaresi altına almak gayesini takip etti. Batının arasız mukabil taarruzu, İslâm âleminin hoşnutsuzluğu ve isyanı ve böyle cihangirane tasavvurlar ve emellerin aynı hudut içine aldığı muhtelif unsurların uyuşmazlıkları, netice olarak benzerleri gibi Osmanlı İmparatorluğunu da tarihin sinesine bıraktı. ²

OSMANLI'NIN KUDRETİ

Milletimiz ufak bir aşiretten; anavatanda müstakil bir devlet tesis ettikten başka garp âlemine, düşman içine girdi ve orada âzım müşkülât

¹ 1919 Nutuk III, s. 928 .

² 1920 Nutuk II, s.435 .

içinde bir imparatorluk vücuda getirdi. Ve bunu, bu imparatorluğu altı yüz seneden beri tam bir heybet ve azametle devam ettirdi. Buna muvaffak olan bir millet, elbette yüksek siyâsi ve idarî niteliklere sahiptir. Böyle bir vaziyet yalnız kılıç kuvvetiyle vücuda gelmezdi. Cihanın malûmdur ki Osmanlı Devleti pek geniş olan ülkesinde bir hududundan diğer hududuna ordusunu fevkâlade süratle ve tamamen mücehhez olarak nakledirdi. Ve bu orduyu aylarca ve belki de senelerce besler idare ederdi. Böyle bir hareket yalnız ordu teşkilâtının değil bütün idari şubelerin fevkâlade mükemmeliyetini ve kendilerinin kâbiliyetli olduğunu gösterir. ³

MONDOROS ANTLAŞMASI

Mondoros antlaşması, Osmanlı Devletinin müttefikleriyle beraber sürüklendiği acı mağlubiyetin yüz kızartacak bir neticesidir. O antlaşma hükümleridir ki, Türk topraklarını, yabancıların işgaline sundu. O antlaşmada, kabul edilen şeylerdir ki Sevres Antlaşması hükümlerinin de kolaylıkla kabul ettirebileceği fikrini yabancılara mümkün ve makul gösterdi.⁴

PANİSLAMİZM PANTURANİZM HAKKINDA

Muhtelif milletleri, müşterek ve umumî bir unvan altında toplamak ve muhtelif unsur kütlelerini aynı hukuk ve şartlar altında bulundurarak kuvvetli bir devlet kurmak, parlak ve cazip bir siyâsi görüştür. Fakat aldaticıdır. Hatta, hiçbir hudut tanımayarak, dünyada, mevcut bütün Türkleri dahi bir devlet hâlinde birleştirmek, erilmesi imkânsız bir hedeftir. Bu, asırların ve asırlarca yaşamış olan insanların çok acı, çok kanlı hadiseler ile meydana koyduğu bir hâkikattir.

Panislamizm... panturanizm siyasetin muvaffak olduğuna ve dünyayı uygulama sahası yapabildiğine tarihte tesadüf edilmemektedir. Irk farkı gözetmeksizin bütün insanlığı içine alan cihangirhane devlet kurma hırslarının neticeleri de tarihte yazılıdır. Müstevli olmak hevesleri, söz konumuzun haricindedir. İnsanlarla her türlü duygularını ve özel bağlantılarını unutturmayıp onları kardeşlik ve tam bir eşitlik dairesinde birleştirerek, insanî bir devlet kurmak görüşü de kendine mahsus şartlara sahiptir. ⁵Tarihi yapan akıl, mantık, muhakeme değil, belki bunlardan ziyade duygulardır. ⁶

BÜYÜK ŞÖHRETLER

Tarihte şanlar, şöhretler kazanmış pek çok insanlar millî noktadan fazilete sahip değildir. Meselâ gerçekten askerî kudret sahibi olan, Moskova'ya kadar giden, yangınlar harabeler üstünden Fransız ordusunu sürükleyip eriten Napolyon'u düşününüz. Onun hareketleri

³ 1919 Nutuk III, S. 1182-1183.

⁴ 1927 Nutuk II, s.791.

⁵ 1920 Nutuk II, s. 436.

⁶ 1923 Atatürk'ün S.D II, s. 116.

Fransız milletinin hakikî ve millî menfaatlerine değil, kendi cihangirane emellerini tatmin içindi. Bunu tatmin için Fransa'nın milyonlarca seçkin evlâdını eritti ve nihayet hepimizin bildiğiniz akıbete uğradı. Bizim Osmanlı tarihindeki en büyük ve şanlı görülen hareketleri de aynı noktadan tetkik, aynı mahiyette mukayese etmek mümkündür. ⁷

Türkler on beş asır evvel Asya'nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her tür kâbiliyetlerine belirti olmuş birer unsurdur. Sefirlerini Çin'e gönderen ve Bizans'ın sefirlerini kabul eden Türk Devleti, ecdadımız olan Türk milletinin teşkil eylediği bir devlet idi. ⁸

Türk Milleti! Sen, Anadolu denilen yurda sonradan gelme değil, ilk yerleşip medeniyet kuranların çocuklarıdır. Fakat, geleceğine güvenebilmek için bu gün çalışman lâzımdır. ⁹

Bu memleket tarihte Türk'tü, hâlde Türk'tür ve sonsuza kadar Türk olarak yaşayacaktır. ¹⁰

Tarihimizle müspettir ki, şimdiye kadar nihayetsiz zaferler elde etmişizdir. Tarihimiz bir çok parlak muzafferiyetler kaydeder. Fakat zaferle beraber her şey bırakılmış ve semerelerini toplamağı ecdadımız ihmâl etmiştir. ¹¹

İMPARATORLUK HAYALİ

Bu milleti bugün idam sehvası karşısında bulunduran işlerin ve hareketlerin kaynağı hayaldir, hissîyattır. Uzaklara gitmeye hacet yok. Bu milletin umumî seferberliğinin hangi hakikate, hangi hakikî hesaba dayandığını bir defa düşününüz. Bunun tek sebebi hissîyattır ! Umumî harbe, ne ile girdik ? Hangi hakikattir? Histir! Daha ilerisine gidelim, mazimize dönelim; küçük bir tarihî vak'a: Sadrazam Kara Mustafa Paşa, bu milleti Viyana kapılarına sevk ederken bütün Kuzey Almanya'yı zapt ve fethederek dünya çapında bir Osmanlı İmparatorluğu yapmak hülyasına düşmüştü.

Fakat, zavallı paşamız düşünmüyordu ki bütün bu zafer emelleri peşinde dolaşırken, bu teşebbüsler torunlara, babadan miras kalmış yerlerini kaybettirmek için zemin hazırlıyordu. Fakat efendiler! Bu topluluğun büyük bir imparatorluk, maddî bir imparatorluk hâlinde bir noktadan sevk ve idaresini düşünmek istiyorsak bu bir hayaldir! İlme, mantığa, fenne aykırı bir şeydir! Dikkat ediniz ve bir tarihî hakikat, bir fennî ve ilmî hakikat olarak daima hatırda tutunuz ki, bir siyasî cismin hududunu geçemeyeceği bir güç sonlanması vardır! Nasıl ki bir insanın normal teşekkülü için birtakım mâkul ve tabii hatlar vardır. Eğer bu hatlar tabiiyetten uzaklaşırsa, eğer insanın teşekkülünde bu hatların tecavüz edilmesi söz konusu olursa, o zaman karşımızda ya hiç

⁷ 1923 Atatürk'ün S.D.II, s. 161-162.

⁸ 1922 Atatürk'ün S.D.II, s. 262.

⁹ YAŞA. Dursun, Atatürkçülüğün Esasları, Ankara-1988, s. 53.

¹⁰ YAŞA. Dursun, a.g.e, s. .57.

¹¹ 1923 Atatürk'ün S.D. n, s. 53.

gelişmemiş bir cüce veyahut dev gibi bir şey görürsünüz! İnsanın teşekkülü için böyle olduğu gibi insanlardan meydana gelen topluluklarda da bu kaide aynen mevcut ve geçerlidir. Birkaç asır evvelki vaziyetimize gözlerinizi çeviriniz: Afrikalar, Suriyeler, Iraklar, Makedonyalar, Bulgaristan, Sırbistan ve diğerleri... Bütün bu ülkeleri göz önüne alınız. Bütün bu ortam, bu geniş daire içerisinde iklimi çeşitli ve orada oturan milletlerin tabiatları çeşitli, her şey çeşitli olduktan sonra bunların hepsini bir imparatorluk altında bulundurmak ve yaşatmak mümkün müydü? Tabiata, akla ve tabiat kanununa aykırı olduğundan dolayı neticenin ne olduğunu görüyorsunuz! ¹²

TARİH YAZMAK

Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça, büsbütün Türk çocukları kendileri için lâzım gelen hamle kaynağını o tarihte bulabileceklerdir. Bu tarihten Türk çocukları bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyecekler. ¹³

Eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olur. ¹⁴

Büyük işleri yalnız büyük milletler yapar. ¹⁵

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen gerçek, insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır. ¹⁶

Herhangi bir tarihi elinize aldığınız zaman, onun gerçeğe uygun olup olmadığına güven duymak için dayandığı kaynak ve belgeler araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir millî tarihe malik olamayışımızın sebebi tarihlerimizin, hakikî okuyucuların belgelere dayanmaktan ziyade ya birtakım meddahların veya birtakım kendini beğenmişlerin hakikat ve mantıktan uzak sözlerinden başka kaynak bulamamak bedbahtlığıdır. ¹⁷

İnsan, tarihin manası ancak olgun bir yaşa eriştikten sonra anlıyor. Ve tarih ancak bu yaştan sonra yazılabilir. Çok arzu ederdim ki, birkaç arkadaşla beraber hayatımızdan geri kalan zamanı tarih yazmakla geçirelim! ¹⁸

Sonradan uydurma bir eser vücuda getirerek ertesi gün pişman olmaktansa, hiçbir eser vücuda getirmemek, beceriksizliğini itiraf etmek daha iyidir. ¹⁹

¹² 1921 Atatürk'ün S.D.I, s. 193-195.

¹³ Şemsettin Günaltay, 1951 Olağanüstü Türk Dil Kurultayı, s. 33.

¹⁴ . YAŞA, a.g.e. s. 58.

¹⁵ YAŞA, a.g.e. s. 58.

¹⁶ 1931 Hasan Cemil Çambel, T.T.K. Bellekten Cilt:3, Sayı: 10, 1939, s. 272.

¹⁷ 1924 Atatürk'le Konuşmalar, Mustafa Baydar, s. 92.

¹⁸ Yusuf Ziya Özer, Ulus gazetesi 10. 11. 1939.

¹⁹ 1931 Uluğ İğdemir, Sümerbank Dergisi, Cilt:3, Sayı: 29, 1963, s. 184.

Tarih ne güzel aynadır. İnsanlar, özellikle ahlâkta gelişmemiş kavimler, en büyük kutsal kavramlar karşısında bile hasis duygulara tâbi olmaktan nefislerini men edemiyor. Tarihin sinesine geçen büyük hâdiselerde, bu hâdiseler içinde amil ve fail olanların hâl, hareket ve muameleleri onların ahlâk seviyelerini ne açık gösterir. ²⁰

Bir toplantı esnasında Türk Tarih Kurumu üyelerine söylenmiştir:

Fani bir insanım, bir gün öleceğim, büyüklüğüne ve üstün kabiliyetlerine inandığım Türk ulusunun gerçek tarihinin yazılmasını sağlığında görmek istiyorum. Onun için bu toplantılarda kendimden geçiyor, her şeyi unutuyorum, sizi yoruyorum. Beni affedin. ²¹

TARİHTEN ALINACAK DERSLER

Tarih hayal mahsulü olamaz. Biz daima hakikati arayan ve buldukça, bulduğumuza inandıkça ifadeye cüret gösteren insanlarız. ²²

İnsanların tarihten alabilecekleri mühim dikkat ve uyanıklık dersleri; bence devletlerin umumiyetle siyasi müesseselerin teşekküllerinde, bu müesseselerin mahiyetlerini değiştirmede ve bunların çözülme ve sonlanmalarında müessir olmuş olan sebepler ve âmillerin tetkikinden çıkan neticeler olmalıdır. Meselâ, Osmanlı İmparatorluğunun doğmasını gerektiren sebep ve âmillerin tetkikinden çıkan netice mühim olduğu gibi, bu imparatorluğun batması sebep ve âmillerinin tetkikinden çıkacak netice de o kadar mühimdir. Bu tetkiklerde, şüphesiz siyasi müesseseyi kuran milletlerin her görüş noktasından harsları derecesi mütalâa olunur; şahısların müspet veya menfi tesirleri göz önüne alınır. ²³

Tarih bir milletin neler başarabilme gücünde olduğunu gösteren en doğru bir kılavuzdur. ²⁴

Yolumuzu çizen içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir. ²⁵

Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. ²⁶

Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır. ²⁷

²⁰ 1915 Mustafa Kemal, Anafartalar M.A.T., Yayımlayan: Uluğ İğdemir, s. 27.

²¹ 1933 Uluğ: İğdemir, Atatürk ve Tarih, Açılış 1962 - 1963, M.T.T.B., s. 24.

²² YAŞA, a.g.e. s. 57.

²³ 1930 Afet İnan, Atatürk Hakkında H.B., s. 264.

²⁴ YAŞA, a.g.e. s. 58.

²⁵ TUNCOR, a.g.e. s. 144.

²⁶ Afet İnan, Atatürk Hakkında, H.B., s. 297.

²⁷ Afet İnan, Atatürk Hakkında H.B., s. 297.

Bir adın tarihte kalması ve ağızlarda söylenmesi için, şehirlerin temellerine sığınmak şart değildir. Tarih, zorlanmayı sevmeyen nazlı bir peridir; fikirleri tercih eder.²⁸

HUNLAR, TEOMAN VE METE HAKKINDA

Asya Türk Hun İmparatorluğunun kuruluş tarihi Çin de imparatorluk kuruluş tarihi ile başlar. Çin'in, M.E 13. asra ait vesikaları bunu böyle kaydeder. Ancak, bu Mete Türk İmparatorluğunun bizce malûm olabilen imparatoru Teoman'dır. Teoman, M.E. 13. Asır başında yaşamış büyük bir kahramandır. Çinliler, bu kahramanın Çin'de imparatorluk kurmuş olan büyük Türk komutanlarının neslinden geldiğini iddia ederler. Teoman'ın oğlu Türk İmparatoru Mete de meşhurdur. O, doğuda Kadırgan dağlarından batıda Hazar denizine kadar, kuzeyde Sibirya'dan güneyde Himalâya eteklerine kadar geniş sınırlar içinde büyük Türk İmparatorluğunu teşkil etmiş yüksek bir Türk hakanıdır. Mete, Çin İmparatoru ordularını büyük meydan muharebelerinde mağlup etmiş, Çin İmparatorunu sığındığı kalede kuşatmış, ancak karısının şefaati ile fakat kendisine vergi vererek, tabiiyetini kabul eyleyerek serbest bırakmış bir Türk imparatorudur. Bence Mete çok büyüktür. Bütün Türk tarihinde Oğuz efsanesinin atf ve isnat olunabileceği adam odur. Fakat düşünülürse Teoman, elbetteki ondan da büyüktür.

Çünkü her şeyi hazırlayan odur. İskender, "Büyük" sıfatı ile anılırdı. Fakat hakikatte ondan büyük olan Filip'tir. Çünkü İskender'in muvaffakiyeti için lâzım olan siyasî ve askerî vasıtaları hazırlayan odur. Eyüpoğullarından Selâhattin, Haçlılardan Kudüs'ü kurtarmış olmakla tanınmış büyük bir Türk'tür. Fakat ondan daha büyük olan bizzat Selâhattin'i ve onun muvaffak ordularını ve vasıtalarını hazırladıktan sonra ölen büyük Türk Nurettin'dir. Beşer tarihinde silinmez satırlarla mevcudiyetini yazdırmış olan odur.²⁹

BİRİNCİ CİHAN HARBİ VE TÜRKİYE

Türkiye, Umumî Harbe girmeye mecburdu ve mevcut dünya dengesine göre bu giriş şekli de olandan ve görülenden başka türlü olamazdı. Belki harbe giriş zamanı, belki kuvvetlerini kullanış tarzı, hulâsa bir sürü teferruat tenkit olunabilir. Fakat esasa diyecek yoktur. Türkiye harbe girerdi ve böyle girerdi.³⁰

ÇANAKKALE SAVAŞLARI

İngilizler, Arıburnu çıkarmasında, bu cephedeki muharebelerde kumandanlarının, askerlerinin gösterdikleri cesareti, dayanıklılığı, cengâverane meziyetleri fevkalâde bir takdir diliyle anıp ilân

²⁸ Falih Rıfkı Alay, Babanız Atatürk, s. 135.

²⁹ Kâzım Özalp, Özalp, Atatürk'ü Anlatıyor, Milliyet gazetesi, 22. X1.1969.

³⁰ 1922. Yunus Nadi, Atatürk'ün Vasıfları, En Büyük kaybımız, s. 226-227.

etmektedirler. Fakat düşünün ki bütün muharebe vasıtalarıyla mükemmel surette donatılmış olarak büyük bir inat ve azimle Arıburnu sahillerine ayak basan düşmanımız gene o sahil kenarlarında kalmağa mecbur olmuştur. Bu sebeple subaylarımız, askerlerimiz vatan ve din duygularıyla, kendilerine mahsus millî kahramanlıklarıyla bu derece kuvvetli bir düşmana karşı payitaht kapılarını muhafaza etmekle cidden övünmeğe değer bir mevki kazanmışlardır. Kumanda ettiğim bütün kıt'aların subaylarını ve fertlerini birer birer takdir ederim. Bu yüce maksat uğrunda canlarını kahramanca feda eden mukaddes şehitlerimizi derin ve ebedî bir hürmetle anarım. ³¹

ÇANAKKALE MUHAREBESİNİ KAZANDIRAN RUH

Biz ferdî kahramanlık sahneleriyle meşgul olmuyoruz. Yalnız size Bombasırtı vak'asını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşı siperler arasında mesafeniz sekiz metre, yani ölüm muhakkak. Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulmamacasına tümüyle düşüyor, ikincidekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir itidal ve tevekkülle, biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, hiç ufak bir bezginlik bile göstermiyor; sarsılmak yok! Okumak bilenler ellerinde Kur'ân-ı Kerîm, cennete girmeğe hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şehadet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayrete ve tebrike değer bir misâldir. Emin olmalısınız ki Çanakkale muharebesini kazandıran, bu yüksek ruhtur. ³²

OSMANLI DEVLETİ VE ÇÖKÜŞ SEBEPLERİ

Türk milleti bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşama hakkına sahiptir. Bu, eskiye ait kalıntılarla tespit edilmiştir. Osmanlı devletine gelince, bu devlet yedi asırdır yaşamaktadır ve muhteşem mazisi ve tarihiyle övünebilir. Biz kudreti ve haşmeti bütün dünyada, Asya, Avrupa ve Afrika kıt'alarında tanınan bir milletiz. Cengâverlerimiz ve ticaret gemilerimiz okyanusları aşmışlar ve bayrağımızı Hindistan'a kadar götürmüşlerdir. Kabiliyetlerimiz, bir zamanlar sahip olduğumuz ve bütün dünyaca bilinen hakimiyetimizle ispat edilmiştir. Fakat son yüzyıl boyunca Avrupa kuvvetlerinin hükümet merkezimizdeki entrikaları ve bu entrikaların neticesinde istiklâlimize müdahaleleri, iktisadî hayatımızı engelledikleri kayıtlar, yüzyıllarca bir arada kardeşçe yaşadığımız Müslüman olmayan unsurlarla aramızda ettikleri ihtilâf tohumları bu durumlara ilâveten hükümetlerimizin zayıflığı ve bunun neticesi olan kötü idare çağdaş seviyede gelişme ve refah yolunda ilerlememize engel teşkil etti. Bugün içinde bulunduğumuz acı durum hiçbir zaman bizim esastan ehliyetsizliğimizi veya çağdaş medeniyete uyamadığımızı ifade

³¹ 1918 Ruşen Eşref Ünaydın, Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat, 1930 s . 64.

³² 1918 Ruşen Eşref Ünaydın, Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat, 1930, s. 47-48.

etmez. Bu tamamen yukarıda sayılan birbirine zıt sebepler yüzünden hasıl olmuştur. ³³

Türkleri bütün dünyaya geri bir millet olarak tanıtan görüş bizim de içimize girmiştir. Dört yüz çadırılık bedevî bir kabileden bir imparatorluk ve millet tarihini başlatmak suretiyle imparatorluk zamanında Türklerin görüşü de bu merkezdeydi. Evvelâ, millete, tarihini, asîl bir millete mensup bulunduğunu, bütün medeniyetlerin anası olan ileri bir milletin çocukları olduğunu öğretmeliyiz. ³⁴

Eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olur. ³⁵

MİLLÎ TARİH VE MİLLÎ ŞUUR

Biz Balkanları niçin kaybettik biliyor musunuz? Bunun tek bir sebebi vardır. Bu da İslâv araştırma cemiyetlerinin kurduğu Dil Kurumlarıdır. Bizim içimizdeki insanların millî tarihlerini yazıp millî şuurlarını uyandırdığı zaman biz Balkanlar'da, Trakya hudutlarına çekildik. ³⁶

Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, ilk önce biz kendi benliğimize ve milletimize bu saygıyı hissî, fikrî ve fiil olarak bütün davranış ve hareketlerimizle gösterebiliriz. ³⁷

ATATÜRK'ÜN TÜRK MİLLETİ VE TÜRK TARİHİNE BAKIŞI

Bizim Türk milletimiz eski ve şerefli bir millettir. Zaten orta Asya'nın Altay yaylasında yetiştiği için kartalın meziyetlerini daha gençliğinde kazanmıştır. Ta uzakları görür, hızlı bir uçuşu vardır ve bu ruhu barındıracak kadar kuvvetli bir beden sahibidir. Zaten - maddî olsun, dimağî olsun hiçbir sıkıcı hudut içinde durmaz. Yaradılıştan olduğundan yüksek anayurdunun Dünya'dan uzak vaziyetine karşı isyan etmiştir. İşte o zaman bu ilk Türkler başlarını alarak Dünya'nın hem doğusuna hem batısına yayıldılar yılmaz atalarımızın bütün bu ilk saldırılarıyla bugünün Türk milleti olan bizler, pek ziyade alâkadarız. Ancak en büyük alâkamız onlar için büyük duvarını paralayarak o vakte kadar korunabilmesi için medeniyetinin ta yüreğine sokulmalarına, yahut kuzey batıya doğru dönerek geniş İskandinavya sahasına girmelerine ait olmadığı gibi, tarihin Attila dediği büyük bir Türk kumandasında Orta Avrupa'ya akın etmesine veya kardeş milletlerin bu gibi istila hareketlerine de bağlanamaz. Biz tabii olarak ve başlıca o grupla alâkadarız ki tarih batı istikametinde yakın doğuya doğru gelerek bugün Sümer medeniyeti, Hitit medeniyeti denilen medeniyetlerle Anadolu'nun başlıca tarihten önceki medeniyetlerini kurmuşlardır. Batı medeniyeti, Asya kıtasındaki insan denizinin, bu birbirini kovalayan dalgaları önüne

³³ 1919 Atatürk'ün T.T.B. IV, S.83-84.

³⁴ 1930 Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay, s. 122.

³⁵ Hikmet Bayur, T.D.K. Türk Dili, Belleten, No: 33, 1938, s. 16.

³⁶ Enver Behnan Şapolyo, 1951 Olağanüstü Türk Dil Kurultayı, s. 54.

³⁷ YAŞA, Dursun; a.g.e. s. 57.

bir büyük set kurdu. Ve bu set, en sonra Bizans imparatorluğu şeklinde meydana çıktı. Bu imparatorlukla atalarımız dövüşmeğe başladılar. Zafer tam pençemize girerken bu sefer batıdan gelen başka bir dalga — Haçlılar— Anadolu'ya saldırarak kat'i zaferimizi yani, büyük harp mü-kâfatı ve geniş imparatorluk sembolü olan İstan bul'u almamızı tam iki yüz sene —1453 senesine kadar— geri bıraktı.

Biz Türkler, her çağda şarkın kılıcının keskin ağzı idik. Lâkin gitgide birçok levanten unsurlar biz galiplere karıştıklarından, Osmanlı İmparatorluğu denilen o milletler karması ortaya çıktı. Bu Osmanlı İmparatorluğu, memleketteki Türk unsurunu, Avrupa içlerine karayel (kuzey batı) istikametinde iki büyük met dalgası hâlinde kullanmakla istifade etti. Kanunî Süleyman zamanında, aradaki bütün balkanlarla ötelерini zaptederek Viyana kapılarına dayandı. Türklerin bu istikamette ikinci dalgalanışı Dördüncü Mehmet zamanındadır ki o da aynı derece cengâverane ve zaferlidir. Osmanlı İmparatorluğu, biz kahraman Türkler yüzünden bir büyük devlet oldu ve dinimiz olan İslâmiyet üzerine büyük bir ruhanî teşkilât yapıldı. İşte bu devlet ile ruhanî teşkilât çok kuvvetli bir müessese hâlinde İstanbul'da birleştiler. Orada kahraman Türk, saray entrikalarına ve ruhanî teşkilâtın nüfuzuna mağlûp oldu ki bu iki müessese tahakküm merkezlerinden tâ uzakları ve Avrupa, Anadolu ve Kuzey Afrika'daki mıntıkları idare ediyorlardı. İşte birinci büyük tablomuz burada bitiyor. Bu tablo Türkler tarafından boyanmış ve süslenmiş iken bu cengaverler şimdi saray entrikalarından bunalarak arka zemine atılmışlardı.

Tarih yürüdü. Bundan sonra Türk İmparatorluğu batı medeniyetine karşı kendisini Türk silâhlarıyla değil daha ziyade batı devletlerini birbirine düşürmek suretiyle müdafaa etti ki bu devletlerin siyaseti de İstanbul'a ve Boğazlara talip olmak isteğiyle değişiyordu. Avrupalılar bize "Avrupa'nın hasta adamı" adını verdiler ve her tarafta birçok miras davacıları türedi. En sonra batı devletlerinin arasında büyük harp çıktı. Biz de Orta Anadolu'da ticarî menfaatler arayan merkezî Avrupa devletlerinin yakın doğu ihtiraslarıyla bu harbe sürüklendik. ³⁸

ATATÜRK'ÜN BAZI ŞAHISLAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

YILDIRIM

Bir gün ressamlar kahramanlık simasını kaybederlerse Yıldırım'ı alsınlar, yapıversinler. ³⁹

TEYMURLENK

Ben, Teymur zamanında olsaydım, onun yaptığını yapabilir mi idim? Onu söyleyemem, fakat o benim zamanımda olsaydı, belki daha fazlasını yapabilirdi. ⁴⁰

³⁸ 1932, General Sherrill, Atatürk Nezdinde Bir Elçilik, çev. Ahmet Ekrem, 1935, s. 88-89.

³⁹ Mahmut Esat Bozkurt, Yakınlardan Hatıralar, s. 95.

CEMAL PAŞA

Yazık! Değerli bir adamı kayboldu! Buraya gelebilmiş olsaydı ben, ona vazife verirdim. Anadolu'nun imarında ondan istifade edilirdi... Fazla jest ve gösteriş, o zavallıyı böyle hiçine kurban etti. ⁴¹

ENVER PAŞA

Enver Paşa herhâlde zamanın en kuvvetli bir adamı olması lâzım gelir. Bunun aksini ispat edecek elimizde hiçbir vesika yoktur. Tersine kuvvetini gösterecek bir vesika vardır ki, o da Enver Paşaya mevkide iken kimsenin ona karşı gelememiş ve ancak o memleketi terk ettikten sonra birtakım insanların başlarını kaldırabilmiş olmasıdır. Böyle bir şahsın kuvvetli olmadığını söylemek lüzumsuz ve mânâsız bir iddia sayılmaz mı?

Ben ömrümde ve askerlik hayatımda hiçbir zaman Enver Paşa ile yakından işbirliği yapmadım ki bundan sonra böyle bir iştirak peşinde koşayım. ⁴²

NAMIK KEMAL

II. İnönü zaferi üzerine Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'in tebrik telgrafına 10.IV.1921 de verdiği cevap:

Anadolu'nun ruhu, bütün mukavemet feyzini tarihindeki büyüklerden almıştır. Bize bu mukaddes feyzi yayan ecdat ruhları arasından muhterem babanızın pek büyük mevkiî vardır. Yaralı vatanın kurtuluş ve bağımsızlığı için ölmek yolunda bugünkü nesle fedakârlığı öğreten büyük Kemal hakkında saygıların tekrarına vesile olan telgraf namenize özel teşekkürlerimi arz eylerim efendim. ⁴³

MEHMET EMİN

II. İnönü zaferi üzerine Mehmet Emin Yurdakul'a çektiği telgraf:

İnebolu'da millî şairimiz Mehmet Emin Beyefendiye:

Türk milliyetperverliğinin ilâhi müjdecisi olan şiirleriniz bugünkü mücadelemizin kahramanlık ruhuna doğuş ufku olmuştur. Gelişinizden duyduğum memnuniyeti ifade ile sizi milletimizin mübarek babası olarak selâmlarım. ⁴⁴

YAHYA KEMAL

Yahya Kemal geniş tarih kültürünün eseridir. Şairlerimiz esaslı kültür sahibi olmalı ve tarihi iyi bilmelidirler. ⁴⁵

⁴⁰ Mahmut Esat Bozkurt, Yakınlardan Hatıralar, s 96s

⁴¹ Ruşen Eşref Ünaydın, Atatürk T. D.K.H., s. 12.

⁴² 1918 Hikmet Baytur, Atatürk, Hayatı ve Eseri I, s. 284.

⁴³ 1921 Cevat Yaltıraklı, Vatan Şairi Namık Kemal, Millî Şair Mehmet Emin, 1960, s. 11.

⁴⁴ 1921 Cevat Yaltıraklı, Vatan şairi Namık Kemal, Millî Şair Mehmet Emin, 1960, s. 131.

⁴⁵ Afet İnan, Atatürk Hakkında H.B., s. 276.

ZİYA GÖKALP

Ziya Gökalp'ın hastalığı üzerine, 21.10.1924 de çektiği telgraf:

Muhterem Türk düşünürü Ziya Gökalp Beyefendiye,

Rahatsızlığınızdan çok teessürle haberdar oldum. Sıhhat ve sağlığınız haberi memleketçe beklenilmektedir. Süratle iyileşmeniz için Avrupa'da tedavinize ihtiyaç varsa icabeden her şeyin tahsisini üzerime alıyorum. Sıhhatiniz ve tedavi durumunuz hakkında haber vermenizi bekler, sevgi dolu selâmlarımı ifade ederim. ⁴⁶

Ziya Gökalp'ın ölümü üzerine eşine çektiği telgraf:

Muhterem eşiniz Ziya Gökalp Beyin bütün Türk âlemi için pek acı bir kayıp teşkil eden ebediyen kayboluşundan mütevellit başsağlığı dileyen duygularımı ve Türk milletinin samimî, kalbî teessürlerini zât-ı ismetânelerine arz eder ve Türk milleti ve hükümetinin büyük mütefekkirin ailesi hakkındaki müşvik hislerini temin ederim efendim. ⁴⁷

BÜYÜK İSKENDER

İskender'in doğum yerinin de Selanik civarı olduğu kendisine hatırlatıldığı zaman:

Mukayese burada sona erer. İskender dünyayı fethetmişti. Ben böyle bir şey yapmadım. O dünyayı istilâ edeyim derken kendi vatanım unutmıştu. Ben vatanımı hiçbir zaman unutmayacağım. ⁴⁸

NAPOLEON

Siz Napolyon'a benziyorsunuz diyen General Tawsand'a cevap:

Napoleon arkasına bir sürü muhtelif milliyetteki insanı toplayarak macera aramağa çıktı. Ve bunun içindir ki yarı yolda kaldı. Ben bir anadan bir babadan gelen kardeşlerimle kendi vatanını kurtarmak dâvası yolundayım. Ve muhakkak muvaffak olacağım. ⁴⁹

WILSON

Zavallı (Wilson) anlamadaki süngü, kuvvet, şeref ve haysiyetini müdafaa edemediği hatlar, başka bir prensiple müdafaa edilemez. ⁵⁰

⁴⁶ 1924 Ali Nüzhet Göksel, Ziya Gökalp'ın Hayatı ve Malta Mektupları 1931 s. 181.

⁴⁷ 1924 Ali Nüzhet Göksel, Ziya Gökalp'ın Hayatı ve Malta Mektupları 1931, s. 185.

⁴⁸ Hasan Rıza Soyak, Sümerbank Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 41, 1964, s. 151.

⁴⁹ 1922 Yücel Meç, Cilt: XVI, Sayı: 91,92,93, 1942, s. 15.

⁵⁰ 1926 TUNCOR, Ferit Ragıp Vecizeler- Gazi Mustafa Kemal Atatürk İstanbul-1981 s.146.

ATATÜRK'ÜN BAZI İLLERİMİZ HAKKINDA SÖYLEDİKLERİ

ADANA

Acı günlere ait olmakla beraber, bu memlekete ait kıymetli bir hatırayı anmak isterim. Efendiler, bende bu hadiselerin ilk hissî teşebbüsü bu memlekette, bu güzel Adana'da vücut bulmuştur. Bilirsiniz ki Suriye felâketini takiben ben Yıldırım Orduları Grubu Kumandanlığını almak üzere buraya gelmişim. O zaman burada bütün memleketin, bütün milletin nasıl bir geleceğe sürüklenmekte olduğunu tamamen görmüştüm. Buna engel olmak için derhal teşebbüste bulunmuştur! Fakat teşebbüsüm o zaman için mümkün olamadı. ⁵¹

SAMSUN

Bana milletin kurtuluşu yolunda ilk teşebbüs hissînin bu mukaddes topraklardan gelmiş olması sebebiyle, hemşehrisi olmakla övündüğüm bu toprakları kutlarım. ⁵²

Düşmanların İzmir'e çıktıkları ve bütün vatan parçalamaya karar verdikleri günlerde idi. İstanbul'dan çıkarak Samsun'a gelmişim. Bu güzel ve kıymetli şehirde yabancı askerler ve subaylar dolaşıyordu. Bu güzel şehir ahalisinin dahil ile irtibatı Merzifon'da bulunan yabancı askerlerle kesilmişti. Karadeniz'e açık olan bu şehir ve onun vatanperver halkı, düşman donanmasının toplarıyla tehdit altında bulunuyordu. Fakat bütün bunlara rağmen ben Samsun'u ve Samsun halkını gördüğüm zaman memleket ve millete ait bütün tasavvurlarımın, kararlarımın her hâlde başarılması mümkün olduğuna bir defa daha kuvvetle inandım. Samsunluların hâl ve vaziyetlerinde gördüğüm, gözlerinde okuduğum vatanperverlik, fedakârlık, ümit ve tasavvurlarımı müspet kanaate erdirmeye kâfi gelmişti. ⁵³

İZMİR

İzmir kırk asırlık bir ecdat yurdudur. İzmir, bu kadar derin bir tarihe malik olmakla beraber coğrafi durumu sebebiyle ekonomik ve siyasî çok büyük bir ehemmiyete maliktir. İşte bunun içindir ki, Türkiye'yi mahvetmek isteyen düşmanların her şeyden evvel gözleri bu tarihî, bu mühim beldeye döner. Nitekim düşmanlarımız en evvel burasını işgal etmişler, ondan sonra daha doğuya ilerlemişlerdir. İzmir'in işgali bütün milletin kalbinde derin bir yara husule getirmiştir. Herkes İzmir için feryat ediyordu. İzmir, halkın elemelerini, feryatlarını, azim ve imanını ifade etmek için bir parola olmuştu. Muhtelif görüş

⁵¹ 1923 Taha Toros, Atatürk'ün Adana Seyahatleri, 1939, s. 16.

⁵² 1923 Atatürk'ün S.D., s. 114.

⁵³ 1924 Atatürk'ün S.D. II, s. 192.

noktalarından çok kıymetli olan İzmir elbette düşmanların elinde bırakılmazdı ve nitekim bırakılmadı. ⁵⁴

Bütün cihan işitsin ki, efendiler; artık İzmir hiçbir kirli ayağın üzerine basamayacağı mukaddes bir topraktır. ⁵⁵

ERZURUM

Benim buraya gelişim bütün milletin ateşten bir çember içine alınmış olduğu bir zamana tesadüf etti. Bütün millet bu çemberin içinden nasıl çıkacağım düşünmekle meşguldü. Memleketin uzak batısı düşman ayaklarına terkedilmiş ve oradaki halk silâha sarılmış, buranın ahali ise memleketin felâketten kurtulması için ayağa kalkmış bir vaziyette idi. Ben işte böyle bir zamanda Erzurum'a geldim. Burada gördüğüm samimiyet, mertlik, vefakârlık benim, memleketi kurtarmak için her türlü fedakârlığı yapmak hususundaki azim ve kuvvetimi arttırmış idi. O zamanki vaziyetimi pekâlâ biliyorsunuz. Burada rütbemi, resmî mevkiimi, üniformamı attım ve bütün kâinata ilân ettim ki, milletin sinesinde bir ferdim. ⁵⁶

Erzurum birçok devirlerde birçok defalar tecavüze, taarruza, tazyike uğramış bir serhat memleketimizdir ve bu yüzden birçok harabeler vücuda gelmiş, buradaki insanların hâli cidden elim olmuştur. Artık bu elim günlerin tekrarına katiyen ihtimal vermemelidir. Yeni Türkiye Cumhuriyetinin mevcudiyeti Erzurum ve havalisinin hayatiyle alâkadar olmakta, onun huzur ve emniyetine tamamen kefil olmaktadır. ⁵⁷

AMASYA

Milletin mevcudiyetini tanımağı küçüklük addedenler, kendilerinin Allah'ın gölgesi olduğunu iddia gafletinde, cüretinde, sahtekârlığında bulunanlar, en nihayet bu mukaddes varlığa ilk defa bu şehirde hürmete mecbur edilmiştir. Bu noktayı izah için bir iki kelime ilâve edeyim. Cümleliz hatırlarsınız ki, Sivas Kongresinden sonra Heyet-i Temsiliye milletin iradesini temsil etmek üzere teşekkül etmiş idi. Ben o heyetin riyasetinde idim. Demin izah ettiğim makam sahiplerinin bir delegesi, millet mümessilleriyle karşı karşıya gelmeğı kabul ederek İstanbul'dan buraya, Asya'ya gelmişlerdi. Ben milletin mevcudiyetine hürmet, iradesine riayet şartını, esas olarak ihtiva eden bir antlaşmayı o delegeye burada imza ettirmiştim. İşte bu itibarla Asya İnkılâp ve Cumhuriyet tarihinde daima ehemmiyetini muhafaza edecek bir mevki kazanmıştır. ⁵⁸

GAZİANTEP

"Türküm" diyen her şehir, her kasaba ve en küçük Türk köyü, Gaziantep'ileri kahramanlık misali olarak alabilir. En eski çağlardan beri tarihi Türk Tartlarında, Türklüğün yüksek varlığını kahramanlıkla tespit

⁵⁴ 1923 Atatürk'ün S.D. II, s. 84.

⁵⁵ 1925 Atatürk'ün S.D. 11, s. 227.

⁵⁶ 1924 Atatürk'ün S.D. II, s. 204.

⁵⁷ 1924 Atatürk'ün S.D. II, s. 204.

⁵⁸ 1924 Atatürk'ün S.D. H, s. 204.

etmiş olanlarla, şahsen beraber olduğumu ifade etmekten duyduğum zevk ve saadet yücedir.⁵⁹

Yalnız ve yardımcısız bırakılmış olmalarına rağmen sadece mahdut Türk kahramanlarımızın Gaziantep'in yüksek kahramanları ile birleşmesiyle en güçlü zannolunan düşman ordusunun çok üstün ve donatılmış kuvvetlerinden kutsal yurtlarını kahramanca kurtarmış olmaları, işte bu, onlara manevî bir pırlanta kıymetinde şimdi taşıdıkları unvanı vermiştir.

Eğer, bir gün millet, vatan ve Cumhuriyetin yüksek menfaatleri icap ettirirse o çevre kahramanlarının geçmişte olduğundan daha yüksek kahramanlıklar göstermeğe hazır bulduklarına da şüphem olmadığı bilinmelidir.⁶⁰

TRABZON

İlk defa Samsun'a ayak bastığım zaman bana kalp kuvveti veren vatandaşlarımızın ilk safında Trabzonluların bulunduğunu asla unutmayacağım. Sakarya büyük meydan savaşında, üçüncü tümen ile yetişen Trabzon evlâtlarının muharebe meydanında gösterdikleri fedakârlıkların kıymetli hatırası daima dimağimde canlı kalacaktır.

Bu verimli, ahali zekî, müteşebbis, çalışkan olan Trabzonumuzu az zamanda dahile trenle bağlanmış güzel rıhtım ve limanla donatılmış görmek idealimdir. Trabzon Türk topluluğunda Cumhuriyetin zengin, güçlü, hassas pek mühim dayanak kaynaklarından biridir. Böyle bir Cumhuriyet şehri gelecekte, gerektirdiği bütün medeniyet ve ilerleme vasıtalarına sahip olacaktır.⁶¹

BURSA

Ecdadımız Türkler buraya sahip olup yerleştikten sonra kaç Türk tacidarı, kaç Osmanlı şehzadesi ve taht, saltanat kavgasıyla Bursa'ya hücum etmişler; yakmışlar, yıkmışlar, ahalisini soymuşlardır. Zavallı Bursa ve Bursalılar bu saltanat düşkünlerinin oyuncağı hâlinde ne acı günler geçirmiştir.

Bursa ziraat memleketidir, sanat memleketidir, ticaret memleketidir, şifa memleketidir. Bursa malik olduğu tabii güzellikleriyle bolluk ve mutluluk memleketidir. Fakat muhterem kardeşler, bilelim ve itiraf edelim ki Bursa bugünkü hâliyle israf olunan asırların ve bu asırlarda uğradığımız felâketlerin izinden başka bir şey değildir. Bu kıymetli şehir henüz iftihar ve refahı gerektirecek mühim bir şey göstermiyor. Onun için tekrar etmeliyim ki memleketin istediği uyanıklık ve ona göre gayret ve hizmet derecesi büyüktür.⁶²

⁵⁹ 1936 Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 579.

⁶⁰ 1937 Ayın Tarihi, Sayı: 49, 1938.

⁶¹ 1924 Atatürk'ün S.D. H, s. 188.

⁶² 1924 Atatürk'ün S.D. H, s. 186-187.

Bursa, başlı başına bir sanat memleketi olmağa pek kabiliyetlidir. Onun için çok temenni ederim, Bursa'da her şeye ait fabrikalar çoğalsın, hiç olmazsa türbelerinin adedine yaklaşınsın. ⁶³

ANKARA

Sevgili milletimizin bütün bir düşmanlık cihanına karşı muzafferiyetle başardığı bağımsızlık mücadelesi tarihinde Ankara ismi en aziz bir mevkiî muhafaza edecektir. ⁶⁴

Hiç şüphe etmemelidir ki, Anadolu ortasında süratle meydana getirilecek yeni ve mamur bir Ankara, asırlarca ihmal edilen Türk vatanı için başlı başına bir medeniyet merkezi, Türk Devleti için pek mühim bir dayanak olacaktır. ⁶⁵

İSTANBUL

İstanbul, bizim tarihimizin ve medeniyetimizin bir hulasasıdır (özetidir).⁶⁶

Dört beş asırlık millî çalışmamızın mahsulü, bu güzide medinemizde toplanmıştır. Millî kabiliyetimizin devamlı ve güzel birer işareti olan bunca abideler ve müesseseler hep oradadır.⁶⁷

İstanbul, millî mücadelemizin devamı müddetince millî ve vatanî aşkıımızın kutsî ve yüksek bir mihrabı olmuştur. Bundan sonra da hiçbir hadise, hiçbir kuvvet ruhumuzu bu mukaddes mihraptan çeviremeyecektir. ⁶⁸

İki büyük cihanın mültekasında, (kavşağında) Türk vatanının zîneti (süsü) Türk tarihinin serveti (zenginliği) Türk milletinin göz bebeği İstanbul, bütün vatandaşların kalbinde yeri olan bir şehirdir. ⁶⁹

KONYA

Konya'nın millî egemenliğin yerleşmesinde en kudretli dayanak noktalarından biri olacağına büyük kanaatim var. Konyalıların ziraat, ticaret sahasında gösterdikleri faaliyet, sahip buldukları sağ duyu ve memleket sevgisi beni pek haklı olarak bu güvene götürmektedir. ⁷⁰

⁶³ 1925 Atatürk'ün S.D. II, s. 220.

⁶⁴ 1922 Atatürk'ün t.t.b. iv, s. 466.

⁶⁵ 1924 Atatürk'ün S.D. I, s. 323.

⁶⁶ 1923 Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 492.

⁶⁷ 1923 Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 506.

⁶⁸ 1923 Atatürk'ün T.T.B. IV, s. 506.

⁶⁹ 1927 TUNCOR, a.g.e. s. 81.

⁷⁰ 1923 Atatürk'ün s.D. II, s. 135.